

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ З МЕТОДИКАМИ
НАВЧАННЯ

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему: ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА
ОСНОВІ КРАЇНОЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ**

Виконав: здобувач 2-го курсу, групи СО (МЛ) -2 м
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська))
ОП «Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)»

Іваницька О.О.

Форма навчання: денна

Науковий керівник: д. філософії, ст. викладач Фельцан І.М.

Рецензент: к. філол.наук, доцент кафедри іноземних мов
Ужгородського національного університету
Смужаниця Д.І.

Висновок кафедри про магістерську роботу

Магістерська робота розглянута. Здобувач Іваницька О.О.

допущений до захисту роботи в екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання

(підпис)

(прізвище та ініціали)

«_____» _____ 2022 року

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА ОСНОВІ КРАЇНОЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ	10
1.1. Сутність та структура міжкультурної компетентності	10
1.2. Формування міжкультурної компетентності як основи навчання іноземної мови	25
1.3. Особливості формування міжкультурної компетентності учнів старшої школи у процесі читання країнознавчих текстів.....	26
Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ КОМПЛЕКСУ ВПРАВ НА ОСНОВІ КРАЇНОЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	34
2.1. Характеристика та критерії відбору країнознавчого матеріалу для формування міжкультурної компетентності учнів старшої школи	34
2.2. Комплекс вправ на основі країнознавчого матеріалу для формування міжкультурної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови	44
2.3. Організація і проведення методичного експерименту.....	58
2.4. Аналіз та узагальнення результатів експерименту	63
Висновки до розділу 2	66
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	78

ВСТУП

Актуальність теми. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті визначила, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, забезпечення високої якості освіти випускникам середньої та вищої школи. Переважна більшість педагогів-науковців і освітян-практиків переконані, що підготовка фахівців у будь-якій сфері повинна здійснюватися на новій концептуальній основі в рамках компетентнісного підходу.

Входження України до Європейського Співтовариства передбачає докорінні зміни у питаннях державної політики та виховання. Перед навчальними закладами освіти поставлено завдання – формування гармонійної, всебічно розвиненої, життєво компетентної, неповторної особистості, здатної ціннісно ставитися до природи, предметного світу, людей, самої себе та свого життя [22,26].

Розвиток політичної, культурної та економічної сфер людського життя впливає на вимоги, які ставить перед людьми суспільство, а отже, спричинює зміни в системі освіти та науки. Міжкультурний та освітній обмін, а також підписання міжнародних угод і міжкультурне спілкування загалом, були б неможливими без знання іноземних мов. Згідно з чинною програмою з іноземної мови для загальноосвітніх шкіл, основною ціллю шкільної іншомовної освіти в Україні є формування в учнів комунікативної компетентності. Одним із елементів цієї комунікативної компетенції є міжкультурна компетентність. Вона включає в себе знання з країнознавства, культурології, фонові знання, тощо, а також уміння використовувати ці знання у процесі спілкування з представниками інших культур [4,7].

Основними складовими частинами міжкультурної компетентності є культурознавча та лінгвокультурознавча, соціальна, соціо-лінгвістична та

країнознавча компетенції. Якщо перераховані складові сформовані на належному рівні, то це дає змогу людині легко орієнтуватися в іншомовному середовищі, швидко адаптуватися до нього та конструктивно вирішувати перешкоди, які виникатимуть у процесі міжкультурної комунікації [13].

Процес навчання іноземних мов слід спрямовувати на ознайомлення учнів із новим способом спілкування – міжкультурним спілкуванням, а також із культурою та звичаями народу, мова якого вивчається. В процесі формування міжкультурної компетентності учнів вони дізнаються про іншу культуру, вивчають її історію, знайомляться з різноманітними сферами сучасного життя представників іншої культури та моделями поведінки носіїв мови, що вивчається. Це виводить процес вивчення іноземних мов на якісно новий, продуктивний рівень і дозволяє сформувати в процесі навчання різносторонньо розвинуту й багатогранну особистість, в майбутньому – гнучкого спеціаліста, здатного адаптуватися до умов нового середовища, та до вимог суспільства, що постійно змінюються. В процесі вивчення іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування учень пізнає іншу культуру, вивчає інші зразки соціальної поведінки і має можливість порівняти їх зі знаннями, набутими у рідній для нього культурі, і таким чином вчиться розуміти представників інших культур. Формування в учнів міжкультурної компетентності покликане залучити їх до фонових знань, що стосуються іншомовних культур.

Ефективність процесу формування міжкультурної компетентності залежить від правильного вибору вчителем методів та прийомів навчання, від правильного підходу до комунікативних завдань. На жаль, досить часто, процес вивчення іноземної мови має штучно-навчальний характер, методи, які використовуються на заняттях, не є достатньо ефективними для стимулювання творчого мислення та розвитку пізнавального інтересу в здобувачів освіти. Як наслідок, вони з великими труднощами засвоюють іншомовні слова і не вміють застосовувати їх на практиці. Лише наявність добре сформованих комунікативних навичок забезпечить нормальне

функціонування мовленнєвої діяльності.

Актуальність дослідження даної проблеми зумовлена наявністю суперечностей між: загальними потребами сучасного соціуму у майбутніх спеціалістах, готових успішно взаємодіяти з колегами на міжнародному рівні, та реальним станом підготовки здобувачів освіти до комунікативної діяльності в навчальних закладах; підвищенням ступеня їх компетентності та недостатньо розробленою методикою підготовки старшокласників до міжкультурної комунікації у процесі вивчення гуманітарних дисциплін в межах майбутньої діяльності.

Міжкультурна компетентність є предметом дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених. В педагогічній науці вона досліджується з різних аспектів, таких як: виховання культури міжнаціонального спілкування (Н. Воскресенська, Н. Ганнусенко, З. Гасанов, В. Заслуженюк, М. Тайчинов, Г. Філіп-чук та ін.); формування міжкультурної компетентності (О. Бирюк, І. Закірянова, Д. Іщенко, С. Шукліна та ін.); формування окремих аспектів професійної іншомовної компетентності (Л. Апатова, В. Баркасі, О. Волченко, Н. Гез, А. Гордєєва, В. Калінін, О. Оварчук, та ін.); полікультурного виховання (В. Бойченко, Л. Волік, В. Єршов, В. Компанієць, Т. Левченко, І. Лощенова, Г. Розлуцька, Л. Узунова, О. Шевнюк та ін.). Окремої згадки, на наш погляд, заслуговують праці зарубіжних вчених, таких як М. Люїс, П. Нейшн, С. Торнбері.

Для успішної міжкультурної взаємодії необхідно виробляти подвійне бачення, адекватно сприймати іншу культуру, не втрачаючи своєї власної культурної ідентичності, цим розвиваючи міжкультурну компетенцію. У зв'язку з цим очевидною стає роль міжкультурної компетентності, розроблювана і описувана в працях таких учених, як Н. Д. Гальскова, Н. І. Гез, Г. В. Єлізарова та інших.

У зв'язку з введенням міжкультурного компоненту у вивчення іноземних мов гостро постає проблема автентичності мовного середовища. Остання досягається за допомогою застосування автентичних текстів як

одиниці спілкування. Знайомлячись із інформацією країнознавчого та культурологічного характеру, учні засвоюють особливості іншої культури й, аналізуючи їх, вчаться краще розуміти власну культуру. З огляду на це, вважаємо порушену проблему **актуальною**, що обумовило вибір теми курсового проєкту **«Формування міжкультурної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови на основі країнознавчого матеріалу»**.

Мета даного дослідження теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності використання комплексу вправ на основі країнознавчого матеріалу для формування міжкультурної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Для досягнення цієї мети були поставлені наступні **завдання**:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної, методичної літератури проаналізувати теоретичні основи формування міжкультурної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови на основі країнознавчого матеріалу.

2. Обґрунтувати методичні аспекти формування міжкультурної компетентності та доцільність використання країнознавчих матеріалів як ефективного засобу для формування міжкультурної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови.

3. Розробити комплекс вправ на основі країнознавчого матеріалу для формування міжкультурної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови.

4. Експериментально перевірити ефективність та результативність використання комплексу вправ на основі країнознавчого матеріалу для формування міжкультурної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Об'єкт дослідження: процес формування міжкультурної компетентності учнів старшої школи на уроках англ мови.

Предмет дослідження: країнознавчий матеріал, як ефективний засіб формування міжкультурної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що підвищенню рівня сформованості міжкультурної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови може сприяти використання країнознавчих матеріалів та розробленого на їх основі комплексу вправ.

Для вирішення вищезгаданих завдань залучалися наступні **методи дослідження:**

теоретичні – вивчення психологічної, педагогічної та методичної літератури для обґрунтування теоретичних засад і положень з проблеми дослідження; систематизація й класифікація наукових положень з проблеми дослідження; узагальнення передового методичного досвіду формування міжкультурної компетентності;

емпіричні – педагогічні спостереження, педагогічний експеримент для перевірки ефективності методики формування міжкультурної компетентності на основі країнознавчого матеріалу; математично-статистична обробка отриманих результатів для перевірки їх достовірності й доцільності впровадження;

методичний експеримент – для перевірки ефективності використання вправ на основі країнознавчих матеріалів для формування міжкультурної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови;

математичної статистики – для доведення достовірності отриманих результатів дослідження та доцільності використання комплексу вправ на основі країнознавчих матеріалів для формування міжкультурної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Наукова новизна дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичній розробці методики формування міжкультурної компетентності, що базується на використанні країнознавчого матеріалу, а

також у вивченні особливостей використання автентичних матеріалів для читання як джерела міжкультурної інформації.

Теоретичну значущість роботи вбачаємо у:

- теоретичному узагальненні особливостей формування міжкультурної компетентності;
- визначенні сутності поняття «міжкультурна компетентність»;
- обґрунтуванні ефективності використання комплексу розроблених відповідних завдань і вправ при формуванні міжкультурної компетентності здобувачів освіти на основі країнознавчого матеріалу.

Практичне значення дослідження полягає у розробці експериментально перевіреного комплексу вправ для формування міжкультурної компетентності на основі країнознавчого матеріалу та можливості його використання вчителями загальноосвітніх шкіл для практичного застосування на заняттях, під час розробки навчальних курсів і науково-методичних посібників.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження доповідалися та обговорювалися на II Міжнародній науково-практичній конференції (12-13 травня 2022 р., м. Мукачево, МДУ); на засіданнях кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання Мукачівського державного університету, де виконувалася робота.

Структура та обсяг курсової роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, переліку джерел посилення (62 найменування, з них 15 зарубіжних видань) та 5 додатків. Повний обсяг роботи – 84 сторінки друкованого тексту, з них – 67 сторінок основного тексту. Роботу ілюстровано діаграмами та таблицями.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Основна мета проведеного дослідження полягала у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності використання краєзнавчого матеріалу при формуванні міжкультурної компетентності учнів старшої школи. Нами була поставлена мета – розробити комплекс завдань і вправ для використання краєзнавчих англомовних текстів на занятті з іноземної мови з метою формування міжкультурної компетенції і навичок читання. Для вирішення цієї проблеми ми, з одного боку, визначили шляхи формування міжкультурної компетенції, а з іншого – враховували психологічні й вікові особливості учнів молодшого юнацького віку.

1. Говорячи про шляхи формування міжкультурної компетенції, варто зазначити, що він відбувається не тільки шляхом вивчення суто країнознавчих матеріалів (з географії, історії, економіки, політики тощо), але й традицій, звичаїв, моральних пріоритетів, стилю життя представників країни, мова якої вивчається. Ми підкреслюємо важливість вироблення в учнів старшої школи уміння самостійно долати ситуації непорозуміння, грамотно коригувати чи виправляти помилки в процесі міжкультурного діалогу. Тому метою соціокультурної освіти є формування та динамічний розвиток міжкультурної компетентності, яка допомагає вільно орієнтуватися у різних типах культур та співвідносних з ними нормах комунікативного спілкування, адекватно інтерпретувати явища та артефакти, вибирати стратегії взаємодії для вирішення особистих питань у різних типах сучасного міжкультурного діалогу.

2. Уміння ефективно користуватися у спілкуванні міжкультурними мовними знаннями, означає, що той, хто говорить іноземною мовою, володіє міжкультурними компетентностями. Саме міжкультурна компетентність в більшості випадків визначає успіх спілкування.

3. Згідно сучасних методичних поглядів, читання краєзнавчих англомовних текстових матеріалів на заняттях з іноземної мови, націлене на формування міжкультурних компетентностей, є доцільним, так як представляють собою фрагмент національної культури. Отже, чим більше учні будуть читати автентичні англомовні текстові матеріали на заняттях з іноземної мови, тим більше буде їх розуміння міжкультурного значення.

4. У нашому дослідженні ми розглядали методичні особливості формування міжкультурних компетентностей при роботі з краєзнавчими англомовними текстовими матеріалами. У нашому дослідженні ми дотримувалися сучасних вимог до завдань і вправ і критеріїв їх класифікації, а саме:

- відповідність принципу комунікативності;
- вмотивованість висловлювання;
- новизна отриманої і виданої інформації;
- культурологічна спрямованість;
- урахування вікових особливостей та інтересів учнів;
- наявність / відсутність опор;
- використання різноманітних форм роботи.

5. Згідно даних критеріїв було розроблено комплекс завдань і вправ на формування міжкультурної компетентності на основі краєзнавчих текстових матеріалів. Отже, щоб перевірити ефективність запропонованого комплексу завдань і вправ було проведено методичний експеримент. Даний експеримент підтвердив ефективність використання даного комплексу з метою формування міжкультурної компетентності на основі використання матеріалів краєзнавчого характеру.

Виходячи з вищесказаного, ми вважаємо за доцільне розвивати в учнів вміння антиципації, диференціації, ідентифікації, впізнання, прогнозування лексичного наповнення тексту за предметом повідомлення, знаходження міжкультурної інформації, семантизація незнайомих слів з метою ефективного формування міжкультурної компетенції.

Відповідно, сказане вище дає підстави зробити висновок про доцільність використання запропонованих методичних процедур у навчальному процесі учнів старшої школи, оскільки результати, одержані в процесі експериментальної перевірки підтвердили висунуту нами гіпотезу про доцільність та дієвість використання комплексу вправ для реалізації методики формування міжкультурної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови на основі країнознавчого матеріалу.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>